
③ การเสริมสร้างทุนทางสังคมเพื่อการ
พัฒนาที่ยั่งยืนในแผนพัฒนาฯ
ฉบับที่ 10

การเสริมสร้างทุนทางสังคมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10

1 บทนำ

การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมที่ผ่านมาส่งผลให้ประเทศไทยมีความเจริญก้าวหน้า สามารถแข่งขันในเวทีโลก โดยนำแนวคิดการพัฒนาตามกระแสที่เกิดขึ้นในประเทศต่างๆ คือ การพัฒนาแบบทุนนิยมมาใช้ให้เหมาะสมกับบริบทของประเทศ นำไปสู่ความทันสมัย ขณะที่ยุคโลกาภิวัตน์มีผลกระทบต่อความเป็นอยู่ของคนไทยทุกระดับ เปิดโอกาสการเรียนรู้อย่างไร้พรมแดน ขณะเดียวกันนำมาซึ่งค่านิยมที่มุ่งวัตถุ มุ่งความสะดวกสบายรวดเร็ว หากสังคมไทยปราศจากภูมิคุ้มกันที่ดีจะก่อให้เกิดความเสื่อมถอยทางวัฒนธรรม และความสัมพันธ์ที่ดีซึ่งเป็นรากฐานของความสุข ความมั่นคง และความเข้มแข็งของชุมชน จึงมีแนวคิดที่จะพัฒนาสังคมไทยให้เกิดการเรียนรู้อย่างสร้างสรรค์ สามารถปรับตัวให้ทันกับการเปลี่ยนแปลง พร้อมเผชิญสิ่งใหม่ๆ ที่เกิดขึ้นอย่างรู้เท่าทัน

แนวคิดและความสำคัญของทุนทางสังคมเป็นที่ยอมรับขององค์กรพัฒนาระหว่างประเทศต่าง ๆ เช่น ธนาคารโลก องค์กรความร่วมมือเพื่อการพัฒนาทางเศรษฐกิจ (OECD) ต่างก็ตระหนักในคุณค่าของทุนทางสังคมว่ามีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการเติบโตทางเศรษฐกิจและการพัฒนาที่ยั่งยืนอันนำไปสู่ความผาสุกของคนในชาติ โดยเฉพาะ OECD พิจารณาว่าการเติบโตทางเศรษฐกิจเกิดจากทุน 4 ประเภท ได้แก่ ทุนทางกายภาพ ทุนทางการเงิน ทุนมนุษย์และทุนทางสังคม ซึ่งจากการประเมินประสิทธิภาพของปัจจัยทั้ง 4 ทุนดังกล่าว พบว่าการเติบโตทางเศรษฐกิจที่ยั่งยืนเป็นผลมาจากปัจจัยด้านทุนมนุษย์และทุนทางสังคมถึง 4 ส่วน ขณะที่เกิดจากทุนทางกายภาพและทุนทางการเงินเพียง 2 ส่วนเท่านั้น

ในบริบทสังคมไทย ทุนทางสังคมถือเป็นทุนสำคัญที่เสริมสร้างวิถีชีวิตที่ดีงามของคนในสังคม และสนับสนุนการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคมและการปกครองของประเทศมาช้านาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งต่อการเสริมสร้างประสิทธิภาพการบริการและกระบวนการผลิตในภาคเศรษฐกิจ การบรรเทาความรุนแรงและแก้ปัญหาในยามที่เกิดวิกฤติทางเศรษฐกิจและสังคมซึ่งเป็นสถานการณ์ที่ทุนทางทรัพยากรธรรมชาติและทุนทางเศรษฐกิจมีข้อจำกัด การแก้ปัญหาและฟื้นฟูให้คนไทยและสังคมไทยกลับมาดำรงสถานะเดิมได้จำเป็นต้องอาศัยทุนทางสังคมช่วยสนับสนุน ยกตัวอย่างในช่วงวิกฤติเศรษฐกิจเมื่อปี 2540 ได้มีนักคิดและผู้ทรงคุณวุฒิหลายท่านประเมินว่า การที่สังคมไทยยังคงดำรงอยู่ได้เนื่องจากมีทุนทางสังคมมากมายเป็นตาข่ายรองรับที่มีความเชื่อมโยงแน่นหนาอยู่บนพื้นฐานเอกลักษณ์ความเป็นไทยที่มีจุดเด่นหลายประการ อาทิ การมีสถาบันพระมหากษัตริย์เป็นศูนย์รวมจิตใจของคนทั้งชาติ มีระบบเครือญาติและชุมชนที่เข้มแข็งบนพื้นฐานวัฒนธรรมที่เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีน้ำใจไมตรี ดังนั้น ถ้าประเทศไทยสามารถนำทุนทางสังคมที่มีอยู่มาอนุรักษ์ ฟื้นฟู พัฒนาและต่อยอดใช้ประโยชน์ได้อย่างเหมาะสมแล้วจะพัฒนาคนในชาติให้มีความสุข ประเทศชาติมีความสมดุลและเกิดความยั่งยืน

2 ความหมายและองค์ประกอบทุนทางสังคม

สศช. ได้สังเคราะห์ความรู้และความคิดเรื่องทุนทางสังคมจากแหล่งความรู้ทั้งในประเทศและต่างประเทศ ประกอบกับการระดมข้อคิดเห็นจากเวทีต่างๆ จึงได้ประมวลสรุปความหมายและองค์ประกอบของทุนทางสังคมให้สอดคล้องกับบริบทของสังคมไทย ดังนี้

“ทุนทางสังคม” เกิดจาก การรวมตัว ร่วมคิด ร่วมทำ บนฐานของความไว้วางใจ เชื่อใจ สายใยความผูกพัน และวัฒนธรรมที่ดีงามของสังคมไทยผ่านระบบความสัมพันธ์ในองค์ประกอบหลัก ได้แก่ คน สถาบัน วัฒนธรรม และองค์ความรู้ ซึ่งจะเกิดเป็นพลังในชุมชนและสังคม

องค์ประกอบหลักทั้ง 4 ด้านมีบทบาทและยึดโยงให้เกิดทุนทางสังคม ดังนี้

2.1 คน มีบทบาทหลักในการพัฒนาประเทศ ที่ต้องได้รับการพัฒนาในทุกมิติทั้งด้าน **สุขภาพ** ที่มุ่งให้คนมีร่างกายแข็งแรงสามารถดูแลตนเองได้ **ด้านจิตใจ** ให้เป็นคนที่มีจิตใจดี มีน้ำใจ เอื้ออาทร เคารพกฎเกณฑ์ของสังคม มีวินัย ซื่อสัตย์ มีความเสียสละ มีจิตสำนึกสาธารณะ และรักชาติ ฯลฯ และ **ด้านสติปัญญา** ให้มีศักยภาพและมีความสามารถในการเรียนรู้ด้วยตนเองและเรียนรู้ร่วมกันเป็นกลุ่มอย่างต่อเนื่องจนมีนิสัยใฝ่รู้ไปตลอดชีวิตและพร้อมปรับตัวให้รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของโลก รวมทั้งมีความรู้และทักษะในการประกอบอาชีพที่สนับสนุนการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ เมื่อมารวมตัวร่วมคิด ร่วมทำในกิจกรรมต่างๆ นำความรู้ที่ตนเองมีอยู่มาแลกเปลี่ยน เกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องและก่อให้เกิดประโยชน์ได้กว้างขวางยิ่งขึ้น

2.2 สถาบัน มีบทบาทในการสนับสนุนและผลักดันให้เกิดพลังร่วมของคนในชุมชน/สังคมทำให้คนในสังคมอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข โดยมีสถาบันหลัก อาทิ **สถาบันครอบครัว** เป็นสถาบันพื้นฐานในสังคมที่หล่อหลอมคนตั้งแต่แรกเกิด เป็นแหล่งบ่มเพาะ ปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมที่ดีงาม รวมทั้งจิตสำนึก รู้จักผิดชอบชั่วดี รู้จักทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม **สถาบันศาสนา** เป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของคนในสังคม กล่อมเกลาจิตใจให้ตั้งมั่นอยู่ในคุณความดี สถาบันศาสนาที่มีความเข้มแข็งจะสร้างศรัทธาให้แก่คนในสังคมและเสริมสร้างการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข **สถาบันการเมือง การปกครอง** ทำหน้าที่กำกับ ดูแลให้สังคมอยู่ในระเบียบแบบแผนและให้คนในสังคมปฏิบัติตามกฎระเบียบที่กำหนดร่วมกัน **สถาบันการศึกษา** เป็นแหล่งสร้างความรู้ทางวิชาการควบคู่กับการพัฒนาให้เกิดคุณธรรม จริยธรรมแก่คนในสังคมโดยเฉพาะเด็กและเยาวชน **ภาคธุรกิจเอกชน** ซึ่งมีความพร้อมทางด้านการบริหารจัดการ บุคลากร ทรัพยากร และเครือข่าย เมื่อประกอบกับการใช้หลักบรรษัทภิบาลในการดำเนินธุรกิจหรือดำเนินธุรกิจที่มีกิจกรรมสร้างสรรค์สังคมแล้วจะเป็นทุนทางสังคมในการพัฒนาประเทศได้อย่างมหาศาล และ **สื่อ** เป็นสถาบันที่สามารถชี้แนะและมีอิทธิพลสูงต่อพฤติกรรม ค่านิยมของคนในสังคมในวงกว้าง

2.3 วัฒนธรรม เป็นวิถีชีวิตที่สืบทอดกันมายาวนานและเป็นที่ยอมรับในสังคมนั้นๆ ซึ่งมีความหลากหลายในแต่ละพื้นที่ เป็นในรูปของความเชื่อ ความศรัทธา จารีตประเพณีที่ดีงาม ค่านิยมความเป็นไทย นอกจากนี้ ยังมีในรูปของแหล่งประวัติศาสตร์ โบราณสถาน ฯลฯ วัฒนธรรมเป็นตัวยึดโยงคนในสังคมให้ตระหนักถึงรากเหง้าของตนเอง เกิดความหวงแหน ภูมิใจที่จะรักษา อนุรักษ์ฟื้นฟู พัฒนาและต่อยอดเพื่อประโยชน์ต่อตนเอง ครอบครัว ชุมชน และประเทศ

2.4 องค์ความรู้ ประกอบด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่นและความรู้ที่เกิดขึ้นใหม่ โดย**ภูมิปัญญาท้องถิ่น** เป็นศาสตร์และศิลป์ของการดำเนินชีวิตที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษ เป็นฐานคิดและหลักเกณฑ์การกำหนดคุณค่าและจริยธรรมที่มีการสั่งสมสืบทอดกันมายาวนานจากคนรุ่นหนึ่งสู่อีกรุ่นหนึ่ง จากอดีตถึงปัจจุบัน ทำให้เกิดความหลากหลายของความรู้ที่นำมาใช้ประโยชน์ได้ และสร้างสมดุลในการอยู่ร่วมกันของคนและธรรมชาติอย่างเกื้อกูลกัน **ความรู้ที่เกิดขึ้นใหม่** สามารถนำมาใช้ในทางปฏิบัติได้ มีความหลากหลาย ปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับสถานการณ์ทางเศรษฐกิจและสังคมเพื่อตอบสนองเป้าหมายหรือความต้องการของชุมชนได้ เช่น ความต้องการของตลาด การนำเทคโนโลยีสมัยใหม่มาปรับใช้อย่างเหมาะสม เป็นต้น

องค์ประกอบหลักทั้ง 4 ด้านนับว่าเป็นสินทรัพย์ที่สำคัญของสังคมไทย เมื่อใช้ผสมผสานกันบนพื้นฐานของความไว้วางใจและระบบความสัมพันธ์จะก่อให้เกิดเป็นทุนทางสังคม ดังนั้น ทุนทางสังคมจึงเกิดจากการสั่งสม ปรับเปลี่ยน ต่อยอด พัฒนาและสร้างขึ้นใหม่อยู่ตลอดเวลา ขณะเดียวกัน ทุนทางสังคมสามารถลดน้อยลงหรือหมดสิ้นไปหากการรวมตัว ร่วมคิด ร่วมทำสลายลง

3 การประเมินสถานภาพทุนทางสังคม

การประเมินสถานภาพทุนทางสังคมในองค์ประกอบหลักดังกล่าว พบข้อเท็จจริงที่สามารถสะท้อนจุดแข็งและจุดอ่อนขององค์ประกอบเหล่านี้ที่นำไปใช้ประกอบการกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาทุนทางสังคมต่อไปได้ ดังนี้

3.1 การประเมินสถานภาพคน พบว่า

(1) **สุขภาพของคนไทยต้องเน้นการป้องกันโรคและการเสริมสร้างสุขภาพมากขึ้น** เนื่องจากภาวะการเจ็บป่วยด้วยโรคที่ป้องกันได้หรือโรคที่เกิดจากพฤติกรรมเสี่ยงจากการบริโภคมีแนวโน้มสูงขึ้น เช่น โรคหัวใจที่มีอัตราการเจ็บป่วยสูงเป็นอันดับหนึ่ง คือ 451.45 ต่อประชากรแสนคนในปี 2546 โรคความดันโลหิตสูงและเบาหวานมีอัตราการป่วย 389.83 และ 380.75 ต่อประชากรแสนคนในช่วงเวลาเดียวกัน เป็นต้น

(2) **การศึกษาของคนไทยต้องเร่งพัฒนาคุณภาพทั้งความรู้และคุณธรรม** แม้ว่าในภาพรวมคนไทยมีการศึกษาสูงขึ้น มีจำนวนปีการศึกษาเฉลี่ยในกลุ่มอายุ 15 ปีขึ้นไปเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง จาก 7.6 ปี ในปี 2545 เป็น 7.8 ปี ในปี 2546 และเพิ่มเป็น 8.1 ปี ในปี 2547 แต่ยังไม่ถึงระดับการศึกษาภาคบังคับและนับว่าต่ำกว่าประเทศเพื่อนบ้านในแถบเอเชีย เช่น ญี่ปุ่น เกาหลี และสิงคโปร์ที่ประชากรมีการศึกษาเฉลี่ยประมาณ 10-12 ปี ขณะเดียวกัน คุณภาพการเรียนในวิชาหลักยังต้องเร่งยกระดับ เช่น วิชาคณิตศาสตร์ ชั้น ม.3 และชั้น ม.6 มีนักเรียนผ่านเกณฑ์ประเมินในระดับพอใช้และดีร้อยละ 45 และร้อยละ 43 ตามลำดับ¹ ส่วนวิชาภาษาอังกฤษ จากผลการประเมินด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาภาษาอังกฤษ (GAT) ในปีการศึกษา 2547 ของนักเรียนชั้น ป. 6 ม. 3 และ ม. 6 พบว่ามีคะแนนผลสัมฤทธิ์อยู่ในระดับต่ำ กล่าวคือ มีคะแนนเฉลี่ย 14.94 12.91 และ 16.23 ตามลำดับจากคะแนนเต็ม 40 คะแนน และมีข้อสังเกตว่ามีนักเรียนจำนวนไม่น้อยมีเจตคติเชิงลบต่อการเรียน

¹ ผลการประเมินคุณภาพการศึกษาระดับชาติด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน (GAT) ของนักเรียนชั้น ม.3 และ ม.6 ปี

ภาษาอังกฤษ นอกจากนี้ พบว่ากลุ่มเด็กและวัยรุ่นมีแนวโน้มห่างเหินหลักธรรมทางศาสนา โดยวัยรุ่นร้อยละ 45 ไม่เคยไปทำบุญตักบาตร และร้อยละ 65 ไม่เคยไปวัดฟังธรรมเลยในรอบ 1 เดือน² เป็นต้น

(3) คนไทยมีคุณลักษณะที่ดีเอื้อต่อการเพิ่มทุนทางสังคม ลักษณะพื้นฐานที่สำคัญของคนไทยหลายประการ อาทิ ความยิ้มแย้มแจ่มใส เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ชอบเอาใจและบริการผู้อื่น เปิดรับสิ่งใหม่ ฯลฯ เป็นทุนทางสังคมที่ต้องรักษาให้คงอยู่และทำให้สังคมไทยแข็งแกร่ง สงบสุข และสมานฉันท์ อีกทั้งเป็นปัจจัยสำคัญที่สามารถนำไปเอื้อประโยชน์ต่อการพัฒนาประเทศในด้านต่างๆ เช่น การผลิต การค้า และบริการ

3.2 สถาบันทางสังคมมีบทบาทน้อยในการเป็นทุนทางสังคม แม้ว่าสถาบันพระมหากษัตริย์ซึ่งถือเป็นสถาบันหลักยังเป็นศูนย์รวมจิตใจของคนในชาติมาต่อเนื่องยาวนานอย่างไม่เสื่อมคลาย แต่สถาบันอื่น ๆ ยังต้องมีการพัฒนาเพื่อผลักดันให้เป็นทุนทางสังคมที่สำคัญของสังคมไทย ดังนี้

(1) **สถาบันครอบครัวมีแนวโน้มอ่อนแอลง** ปัจจุบันขนาดและรูปแบบของครัวเรือนไทยเปลี่ยนไปจากเดิม มีขนาดเล็กลง จากที่เคยมีครัวเรือนละ 5 คน เหลือประมาณ 3.5 คน ขณะเดียวกัน ครอบครัวไทยมีความเปราะบางยิ่งขึ้น มีการอยู่ร่วมกันโดยไม่จดทะเบียน การหย่าร้างอยู่ในระดับค่อนข้างสูงอย่างต่อเนื่องจาก 4.5 คู่ต่อพันครัวเรือนในปี 2546 เป็น 4.6 คู่ต่อพันครัวเรือนในปี 2547 หรือเมื่อพิจารณาจำนวนครอบครัวที่อยู่ในภาวะแตกแยกหย่าร้าง ในปี 2545 มีถึง 3 ล้านครอบครัว คิดเป็นร้อยละ 17 ของครอบครัวไทยทั้งหมด ภาวะครอบครัวแตกแยกส่งผลให้เกิดปัญหาเด็กและเยาวชน จากสถิติภูมิหลังด้านครอบครัวของเด็กในสถานพินิจฯ พบว่า จำนวนเด็กประมาณครึ่งหนึ่งมาจากครอบครัวแตกแยก นอกจากนี้ผลกระทบทางเศรษฐกิจมีส่วนสำคัญในการบั่นทอนความเข้มแข็งของครอบครัว สภาพเศรษฐกิจที่รัดตัวทำให้สัมพันธภาพพ่อแม่ ลูกห่างกัน ขาดการดูแลเอาใจใส่ซึ่งกันและกัน ไม่ได้ปฏิบัติหน้าที่ของตนอย่างเหมาะสม ละเลยการอบรม ปลูกฝัง จริยธรรม คุณธรรม ค่านิยมที่ดีงาม รวมทั้งการหล่อหลอมบุคลิกภาพและพฤติกรรมที่พึงประสงค์ นอกจากนี้ เกิดการกระทำรุนแรงภายในครอบครัวมากขึ้นทั้งทางร่างกาย จิตใจ และทางเพศ โดยเฉพาะต่อเด็กและผู้หญิง รวมทั้งผู้สูงอายุจำนวนมากถูกปล่อยให้อยู่ตามลำพังหรือต้องรับภาระเลี้ยงดูเด็ก

(2) **สถาบันศาสนาเป็นที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจของคนในสังคมได้น้อยลงกว่าในอดีต** แม้ว่าหลักคำสอนทุกศาสนามุ่งพัฒนาจิตใจของคนให้เป็นคนดี มีคุณธรรมและเอื้อต่อการพัฒนาระบบคุณค่าของคนในสังคม ประกอบกับศาสนสถานมีอยู่มากมายกว่า 3 หมื่นแห่งทั่วประเทศ แต่สถาบันศาสนายังไม่สามารถชักจูงหรือเป็นแกนนำในการพัฒนาจิตใจด้านคุณธรรมและจริยธรรมได้อย่างเพียงพอโดยเฉพาะเด็กและเยาวชน เนื่องจากหลักปรัชญาของศาสนาไม่ถูกถ่ายทอดอย่างถูกต้องเหมาะสมและวิธีการเผยแผ่ยังไม่สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบัน ขณะที่ผู้เผยแผ่หลักธรรมคำสอนบางส่วนขาดความเข้าใจในหลักปรัชญาของศาสนาและมีพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม ทำให้ขาดความน่าเชื่อถือ นำไปสู่ความเสื่อมศรัทธาที่มีเพิ่มขึ้น ขณะเดียวกัน วิถีชีวิตของคนไทยในปัจจุบันที่ต้องดิ้นรนประกอบอาชีพทำให้การประกอบกิจการทางศาสนาลดน้อยลง พบว่าพุทธศาสนิกชนร้อยละ 78.0 ไม่เคยอ่านหนังสือธรรมะ ร้อยละ 73.4 ไม่เคยรักษาศีล ร้อยละ 54.9 ไม่เคยฟังเทศน์/ดูรายการธรรมะ และร้อยละ 43.5 ไม่เคยสวดมนต์³ เป็นต้น

² การสำรวจของกระทรวงวัฒนธรรมร่วมกับจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

³ การสำรวจการเข้าร่วมกิจกรรมทางวัฒนธรรม ปี 2548 ของสำนักงานสถิติแห่งชาติ

(3) สถาบันการเมืองการปกครองมีการบริหารการพัฒนาแบบรวมศูนย์ และภาครัฐยังมีบทบาทนำ แม้ว่าจะมีการกระจายอำนาจ แต่การกระจายภารกิจและงบประมาณลงสู่ท้องถิ่นยังดำเนินการได้ล่าช้า ขณะเดียวกัน การบริหารงานในส่วนภูมิภาคยังขาดการบูรณาการในภารกิจของหน่วยงานต่างๆ รวมทั้ง การเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาต้องการการสนับสนุนเพิ่มขึ้น การมีส่วนร่วมจะปลูกฝังความเชื่อถือและทัศนคติที่ดีในสถาบันการเมืองและสังคม นอกจากนี้ การบริหารจัดการที่ดียังเป็นเรื่องที่ต้องเร่งดำเนินการให้เกิดขึ้น เพื่อให้การดำเนินงานของภาคการเมืองมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ก่อให้เกิดเสถียรภาพทางการเมืองในประเทศ

(4) สถาบันการศึกษายังหล่อหลอมเด็กและเยาวชนให้เป็นคนดีของสังคม ได้ไม่เท่าทันกับการเปลี่ยนแปลง ระบบการศึกษาอ่อนแอ จิตวิญญาณของการศึกษาเสื่อมลง ครูจำนวนมากขาดอุดมการณ์ของความเป็นครูที่ดี ให้ความสำคัญกับความก้าวหน้าในวิชาชีพของตนเอง มากกว่าการทำหน้าที่ป้อนเพาะเด็กและเยาวชนให้มีความพร้อมทั้งด้านสติปัญญา คุณธรรมและจริยธรรมที่เหมาะสมกับช่วงวัย ในขณะที่ครูผู้สอนและผู้เรียนมีความสัมพันธ์ต่างจากในอดีต ความเคารพเชื่อฟังที่ผู้เรียนควรมีต่อครูลดน้อยลง เด็กหนีเรียนมีประมาณร้อยละ 40 โดยมีสาเหตุมาจากการเบื่อครู/วิชาที่เรียน นอกจากนี้ การเรียนการสอนเป็นไปตามค่านิยมในสังคมที่ให้ความสำคัญกับประกาศนียบัตรหรือใบรับรองผลการศึกษามากกว่าการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมที่ดีงาม ส่งผลให้เด็กและเยาวชนบางส่วนมีพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม เช่น ความเคารพนับถือผู้อาวุโสลดลง ขาดความกตัญญูรู้คุณ เป็นต้น

(5) ธุรกิจเอกชนมีส่วนร่วมในการช่วยเหลือสังคมมากขึ้น ข้อมูลจากเว็บไซต์เวทีธุรกิจเพื่อสังคมชี้ให้เห็นว่า จากการสำรวจมีจำนวนองค์กรธุรกิจเพื่อสังคมอยู่ 54 องค์กร ธุรกิจเอกชนที่เข้ามามีบทบาทในการช่วยเหลือสังคมมักเป็นธุรกิจขนาดใหญ่ที่มีความพร้อมทั้งด้านการเงิน ขณะที่ภาคธุรกิจเอกชนขององค์กรขนาดเล็กจะมีบทบาทน้อยมาก กิจกรรมที่ธุรกิจเอกชนส่วนใหญ่ให้การสนับสนุนเน้นไปที่การส่งเสริมการศึกษาเป็นลำดับแรก รองลงมาเป็นการพัฒนาสังคม ซึ่งมีทั้งการบริจาคเงินและสิ่งของ การรักษาสีงแวดล้อม ธุรกิจเอกชนที่ดำเนินกิจกรรมพัฒนาสังคมที่ส่งผลในวงกว้าง อาทิ การนำเอาความเชี่ยวชาญในด้านบริหารธุรกิจ เช่น การผลิต การตลาด การเงินและบัญชี มาส่งเสริมกิจกรรมทางเศรษฐกิจของชุมชน เพื่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้และนำไปสู่การสร้างรายได้ และมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นของประชาชน ถือเป็นกลไกหนึ่งที่จะเสริมหนุนนโยบายของภาครัฐและการทำงานของชุมชน/ประชาชนมีความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติ คุ่มค่าและเกิดสัมฤทธิ์ผลยิ่งขึ้น นอกจากนี้ การที่ธุรกิจเอกชนเคลื่อนย้ายการลงทุนไปในพื้นที่ชนบทส่งผลดีให้คนในชนบทไม่ต้องย้ายถิ่นมาหางานทำในเมือง ลดภาวะค่าครองชีพและปัญหาความล่มสลายของสถาบันครอบครัว เป็นการสืบสานวัฒนธรรมประเพณีของท้องถิ่นให้ดำรงอยู่สืบไป รวมทั้งสร้างความเจริญให้แก่ท้องถิ่นเพิ่มขึ้น

(6) สถาบันสื่อยังมีบทบาทน้อยในการกระตุ้นสังคมในทางสร้างสรรค์ สื่อส่วนใหญ่คำนึงถึงผลประโยชน์เชิงธุรกิจเป็นหลัก และบางส่วนมีการรายงาน เผยแพร่ข้อมูลข่าวสารตามกระแส บางกรณีขาดการกลั่นกรองข้อเท็จจริงหรือขาดการคำนึงถึงผลกระทบต่อสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มเด็กและเยาวชนที่บริโภคข้อมูลข่าวสารโดยขาดภูมิคุ้มกันที่ดี รวมทั้งใช้เวลากับสื่อมากกว่าการปฏิสัมพันธ์กับคนในครอบครัวและคนรอบข้าง นอกจากนี้ สื่อบางประเภทยังชี้นำไปสู่พฤติกรรมและค่านิยมที่ขัดต่อวัฒนธรรมไทย เช่น พฤติกรรมทางเพศ พฤติกรรมการบริโภคที่ฟุ้งเฟ้อ ฟุ่มเฟือย เป็นต้น ส่งผลกระทบที่ก่อให้เกิดปัญหาสังคมที่นับวันจะทวีความรุนแรง โดยเฉพาะ

ปัญหาทางเพศในกลุ่มเด็กและเยาวชนที่ สะท้อนได้จากคดีล่วงละเมิดทางเพศเกิดขึ้นทุก 2 ชั่วโมง เด็กวัยรุ่นทำคลอด 1 รายทุก 8 นาที ทารกถูกทอดทิ้งวันละ 3 คน เด็กวัยรุ่นร้อยละ 30 เสพสื่อลามก

3.3 วัฒนธรรมบางอย่างกำลังเลือนหายไปและระบบคุณค่าที่ดิงามในอดีต
เริ่มเสื่อมถอย สังคมไทยมีความหลากหลายทางวัฒนธรรม คนในสังคมมีความเข้าใจ เปิดกว้าง ยอมรับและดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมด้วยความสงบสุขมาโดยตลอด มีวัฒนธรรมเป็นตัวยึดโยงระบบคุณค่า ความเชื่อทางศาสนา การทำมาหากินที่สอดคล้องกับธรรมชาติ มีผู้รู้ ปราชญ์ และผู้สูงอายุที่สามารถถ่ายทอดความรู้/ประสบการณ์ไปสู่คนรุ่นใหม่ เป็นการสืบสานวัฒนธรรม ประเพณีให้คงอยู่ต่อไป ขณะเดียวกัน **กระแสโลกาภิวัตน์ทำให้เกิดการเลือนไหลทางวัฒนธรรมอย่างไร** **พรหมแดน** ส่งผลให้คนไทยโดยเฉพาะเด็กและเยาวชนหันไปชื่นชอบวัฒนธรรมแบบใหม่ที่รับรู้ ซึมซับ ได้สะดวก รวดเร็วและรับวัฒนธรรมที่ไม่พึงประสงค์มากขึ้นโดยปราศจากการรู้เท่าทัน ขณะที่วัฒนธรรมไทย/ท้องถิ่นถูกละเลยและมีการถ่ายทอดสู่คนรุ่นใหม่้อย อาทิ การแต่งกาย การบริโภค รวมทั้งประเพณีที่ดิงาม เช่น การลงแขก การเอาแรงในหมู่เกษตรกร แม้ยังมีอยู่แต่ก็ลดน้อยลงมากจนแทบจะสูญหาย คนไทยให้ความสนใจและติดตามเรื่องที่เป็นเชิงลบมากกว่าการเชิดชูสิ่งดีงามที่เกิดขึ้นในสังคม เช่น พฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมของบุคคลมีชื่อเสียง ขณะที่การยกย่องบุคคลที่ทำความดีกลายเป็นเรื่องปกติที่ได้รับความสำคัญแบบฉาบฉวย ประกอบกับระบบคุณค่าที่ดีของไทยที่เสื่อมถอยลง ทั้งเรื่องจิตสาธารณะ ความเอื้ออาทร การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ปฏิสัมพันธ์ภายในครอบครัว เพื่อนบ้าน ชุมชน และสังคม ความสำนึกรักชาติ การมีวินัย คุณธรรม จริยธรรม การเพิกเฉยต่อปัญหาส่วนรวม การเคารพผู้อาวุโส ฯลฯ **ระบบคุณค่าที่ดิงามที่ลดน้อยลงนี้มีผลต่อการเสื่อมลงของทุนสังคมไทยแล้วนำไปสู่ประเด็นปัญหาสังคมต่าง ๆ** เช่น ปัญหาความไม่สงบในสังคมที่เกิดจากขาดสำนึกรักชาติ ความเอื้ออาทร ความเมตตา ฯลฯ ปัญหาการกระทำผิดกฎหมาย ระเบียบ ที่เกิดจากการขาดวินัย ปัญหาพฤติกรรมของเด็กและเยาวชนที่เกิดจากการรับค่านิยมและวัฒนธรรมที่ไม่พึงประสงค์ นำไปสู่ปัญหาพฤติกรรมทางเพศ ความรุนแรง ยาเสพติด เป็นต้น อย่างไรก็ตาม ในภาวะที่ประเทศต้องการการรวมพลังของคนไทย ดังเช่น**กรณีการเกิดคลื่นสึนามิที่ภาคใต้ของประเทศไทยเมื่อปี 2547 แสดงให้เห็นถึงความมีน้ำใจที่เป็นคุณค่าที่ดิงามของ คนไทยที่เป็นคุณลักษณะพื้นฐานให้**โลกได้เห็นถึงทุนสังคมของประเทศไทยที่ยังมีอยู่มากและพร้อมจะแสดงออกได้ตลอดเวลาหากเกิดวิกฤติและสามารถพลิกฟื้นประเทศได้อย่างรวดเร็ว

3.4 องค์กรความรู้ เป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยให้คนในสังคมดำรงชีวิตอยู่ในสภาพแวดล้อมที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาได้อย่างรู้เท่าทัน แต่การพัฒนา ต่อยอดองค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นประเด็นที่ควรให้ความสำคัญ **การถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่คนรุ่นใหม่มีน้อย** ขาดการสืบสานอย่างต่อเนื่อง เนื่องจากคนรุ่นใหม่ให้ความสนใจน้อย ประกอบกับความเชื่อในบางพื้นที่ไม่ให้ถ่ายทอดความรู้แก่บุคคลอื่นหากจะเรียนรู้ต้องลักจำ ทำให้ภูมิปัญญาบางอย่างสูญหายไป ขณะเดียวกัน ขาดการรวบรวม ต่อยอดและพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์ในวงกว้าง เช่น การดึงภูมิปัญญาที่อยู่ในตัวคน ให้ออกมาเป็นภูมิปัญญาเปิดเผยที่ทุกคนสามารถเข้าถึงได้สะดวก โดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเป็นเครื่องมือ รวมทั้งการคุ้มครองภูมิปัญญาไทย/ท้องถิ่น การพัฒนาฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรมประเพณีต่าง ๆ ของแต่ละภูมิภาคและกลุ่มชาติพันธุ์ให้กลับคืนมาอย่างไม่ดำเนินการอย่างจริงจังและเป็นระบบ **สำหรับการสร้างองค์ความรู้ใหม่ซึ่งเป็นผลผลิตจากการวิจัยและพัฒนาเพิ่มขึ้น** พบว่า ประเทศไทยมีจำนวนผลงานตีพิมพ์ด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเพิ่มขึ้นจาก 1,822 บทความในปี 2545 เป็น 2,283 บทความในปี 2546 หากพิจารณาในด้านคุณภาพโดยนับจากจำนวนครั้งของการถูกอ้างอิง ในปี 2545 จำนวน 7,721 ครั้ง สาขาที่มีการอ้างอิงสูงสุด คือ การแพทย์

347 ครั้ง รองลงมาคือ ภูมิคุ้มกันโรค 178 ครั้ง จุลชีวะ 172 ครั้ง และเคมี 140 ครั้ง **แต่การนำองค์ความรู้ไปใช้ประโยชน์ในเชิงพาณิชย์อยู่ในระดับต่ำ** จำนวนสิทธิบัตรทั้งหมดที่จดทะเบียนในประเทศไทยคิดเป็นสัดส่วน 0.4 ของสิทธิบัตรทั่วโลก และร้อยละ 77 เป็นการขอจดทะเบียนโดยชาวต่างชาติ จำนวนการขอจดทะเบียนสิทธิบัตรเพิ่มขึ้นจาก 3,030 เรื่อง ในปี 2545 เป็น 3,426 เรื่อง ในปี 2546 เป็นสิทธิบัตรที่ได้รับการจดทะเบียนโดยคนไทยเพิ่มขึ้นจากจำนวน 596 เรื่องในปี 2545 เป็น 641 เรื่อง ในปี 2546 และมีต้นแบบที่พัฒนาโดยคนไทย จำนวน 126 โครงการ ในช่วงปี 2545-2546 สิทธิบัตรการประดิษฐ์ของคนไทยส่วนใหญ่เป็นการพัฒนาเทคโนโลยีขั้นต้น⁴ การสร้างมูลค่าเพิ่มที่เกิดจากการมีสิทธิบัตรจึงไม่สูงนัก นอกจากนี้ ยังพบว่ารูปแบบการนำองค์ความรู้มาใช้ประโยชน์ในเชิงพาณิชย์ยังอยู่ในระดับต่ำคือเป็นอันดับที่ 30 จาก 52 ประเทศ ในขณะที่สิงคโปร์ เกาหลีและมาเลเซียอยู่ในอันดับที่ 5 10 และ 14 ตามลำดับ

4 แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงที่มีผลต่อการพัฒนาทุนทางสังคม

คนไทยและสังคมไทยจะต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วจากภายในและภายนอกประเทศ ซึ่งมีผลต่อการพัฒนาทุนทางสังคมในระยะต่อไปในประเด็นหลักๆ ดังนี้

4.1 การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างระบบเศรษฐกิจภายใต้เงื่อนไขการค้าเสรี ที่มีการแข่งขันกันอย่างรุนแรงและรวดเร็ว นานาประเทศเสริมสร้างขีดความสามารถในการแข่งขันของตนเองในทุกมิติให้พร้อมที่จะยืนหยัดบนเวทีโลกได้อย่างสมศักดิ์ศรีและมีเสถียรภาพ ประเทศไทยก็มุ่งพัฒนาเศรษฐกิจบนฐานความรู้และการสร้างสรรค์มูลค่าโดยเชื่อมโยงเศรษฐกิจมหภาคและเศรษฐกิจรากหญ้าให้เข้มแข็งเกิดประโยชน์ต่อคนส่วนใหญ่ของประเทศ ทิศทางการเปลี่ยนแปลงในโลกมีผลต่อการเสริมสร้างทุนทางสังคมของไทย คือ การเกิดกระแสความนิยมวัฒนธรรมและวิถีชีวิตแบบตะวันตกทำให้ไทยมีโอกาสพัฒนาสินค้าและบริการบนพื้นฐานวัฒนธรรมไทยที่มีเอกลักษณ์โดดเด่น เช่น การนวดแผนไทย และอาหารไทย เป็นต้น เป็นปัจจัยที่ทำให้ทุนทางสังคมได้รับความสำคัญเพิ่มขึ้นสามารถนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาต่อยอดด้วยเทคโนโลยีเพื่อสร้างสรรค์มูลค่าให้สินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ การจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การพัฒนาคนให้มีวินัย ขยัน อดทนและมีทักษะที่เอื้อต่อโลกการทำงานยุคใหม่ ฯลฯ แต่จะต้องคำนึงถึงการเพิ่มมูลค่าย้อนกลับไปที่ทุนทางสังคมเหล่านั้นด้วยเพื่อไม่ให้ทุนทางสังคมเป็นเพียงปัจจัยทางเศรษฐกิจเท่านั้น ขณะเดียวกัน ความตื่นตัวด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพในเวทีโลกส่งผลให้ไทยต้องเพิ่มความเข้มงวดในมาตรฐานและคุณภาพของผลิตภัณฑ์พื้นบ้านมากขึ้น เพื่อมิให้เป็นปัญหาที่ก่อให้เกิดอุปสรรคต่อการส่งสินค้าประเภทนี้สู่ตลาดโลก

4.2 การเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคมมีประเด็นสำคัญที่มีผลต่อการพัฒนาทุนทางสังคม กล่าวคือ

(1) สังคมไทยก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ ประชากรวัยทำงาน (15-59 ปี) จะมีสัดส่วนสูงสุดร้อยละ 67.1 ในปี 2552 แล้วหลังจากนั้นจะลดลง ประชากรวัยสูงอายุและประชากรวัยเด็กจะมีสัดส่วน 11.7 และ 21.0 ในปี 2554 ส่งผลให้ภาระพึ่งพิงของประชากรสูงอายุอยู่ในระดับสูง จำเป็นต้องมีการเตรียมความพร้อมให้คนไทยทุกช่วงอายุให้สามารถเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุได้อย่างดี โดยเฉพาะการสร้างค่านิยมและนิสัยประหยัด อดออม การเรียนรู้ตลอดชีวิตและการดูแลสุขภาพภาวะของ

⁴ ข้อมูลจาก Science Citation Index (SCI) ในช่วงปี 2545-2546

ตนเอง การฟื้นฟูความเข้มแข็งให้สถาบันครอบครัวและระบบเครือญาติในการดูแลผู้สูงอายุ ขณะเดียวกัน สร้างโอกาสให้ผู้สูงอายุเป็นทุนทางสังคมในการถ่ายทอดประสบการณ์ อบรมบ่มเพาะ และปลูกฝังค่านิยม/ความเชื่อที่ดีงามแก่คนรุ่นหลัง

(2) การเปลี่ยนจากสังคมชนบทเป็นสังคมเมืองมากขึ้น ประกอบกับรูปแบบ และโครงสร้างครอบครัวไทยมีความหลากหลายมากขึ้นส่งผลต่อสัมพันธภาพของคนในระดับครอบครัว และชุมชนและเกิดปัญหาสังคมต่างๆ ตามมา โดยเฉพาะพฤติกรรมของเด็กและเยาวชน ขณะเดียวกัน ความเป็นเมืองที่สูงขึ้นจะมีผลต่อการพัฒนาสภาพแวดล้อมและวัฒนธรรมของเมืองจึงมุ่งสร้างเมืองและชุมชนให้น่าอยู่และรักษาเอกลักษณ์ที่ดีงามด้วยทุนวัฒนธรรมที่เมืองและชุมชนมีอยู่เป็นหลัก

(3) ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีสารสนเทศอย่างรวดเร็วส่งผลกระทบต่อพฤติกรรมและค่านิยมที่ดีงามของคนในชาติหากปราศจากภูมิคุ้มกัน การใช้ประโยชน์จาก เทคโนโลยีสารสนเทศอย่างสร้างสรรค์ เสริมสร้างโอกาสทางการศึกษาให้คนไทย มีการเข้าถึงข้อมูล ข่าวสารและความรู้ สามารถปรับตัวรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง แต่ขณะที่การหลั่งไหลเข้ามาของข้อมูล ข่าวสารผ่านทางเทคโนโลยีสารสนเทศ โดยที่คนไทยยังไม่มีภูมิคุ้มกันอย่างเพียงพอ เกิดผลกระทบต่อพฤติกรรมการบริโภค โดยเฉพาะในกลุ่มเด็กและเยาวชน และค่านิยมที่ดีงามก็ถูกกลืนเลย ทุนทางสังคมที่มีอยู่ลดลง/ไม่เพิ่มพูน

(4) ปัญหาภาวะสุขภาพที่สำคัญจากโรคอุบัติใหม่หรือโรคระบาดซ้ำ เป็นการแพร่ระบาดของเชื้อโรคที่มีรหัสพันธุกรรมใหม่ เช่น โรคซาร์ส ไข้หวัดนก ไข้หวัดใหญ่ ฯลฯ ขณะที่ เอชไอวี/เอดส์ ยังเป็นปัญหาใหญ่ในหลายประเทศ โรคเหล่านี้ยากที่จะประเมินสถานการณ์ องค์กรความรู้ ในประเทศไทยยังไม่เพียงพอและทันต่อสถานการณ์ที่เกิดขึ้น แต่ก่อให้เกิดผลกระทบรุนแรงและบั่นทอน คุณภาพชีวิตทั้งระดับปัจเจกและสังคม

๕ ความเชื่อมโยงทุนทางสังคมเพื่อปรับสมดุลการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

จากการประเมินสถานการณ์ภาพทุนทางสังคม ที่มีทั้งจุดแข็งและจุดอ่อน สามารถนำมาใช้ ประกอบการวิเคราะห์ความเชื่อมโยงของทุนทางสังคมที่มีต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้ ดังนี้

5.1 ทุนทางสังคมกับการพัฒนาเศรษฐกิจ

การพัฒนาเศรษฐกิจที่ก่อให้เกิดความยั่งยืนและนำไปสู่การสร้างสมดุลของการพัฒนา ประเทศ จะต้องเป็นเศรษฐกิจที่เชื่อมโยงกันระหว่างเศรษฐกิจระดับชุมชนจนถึงเศรษฐกิจระดับมหภาค โดยทุนทางสังคมมีส่วนสำคัญในการหนุนเสริมทุนทางเศรษฐกิจเพื่อไปสู่เป้าหมายการพัฒนาที่ต้องการ ดังนี้

(1) การพัฒนาคุณภาพคนทั้งความรู้คู่คุณธรรมเป็นปัจจัยหลักในการพัฒนาเศรษฐกิจ การพัฒนาคนให้มีคุณภาพทั้งด้านความรู้ ทักษะ และสมรรถนะตรงกับความต้องการของตลาดแรงงานเป็นการเพิ่มผลิตภาพของกำลังแรงงาน ซึ่งมีส่วนสำคัญต่อการเพิ่มผลผลิต ทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพ และส่งผลดีต่อการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ

การพัฒนาทางด้านจิตใจ ให้เป็นคนมีวินัย มีความรักและมุ่งมั่นประกอบอาชีพขององค์กร มุ่งมั่นทำงาน และสามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นจะหนุนเสริมประสิทธิภาพในการผลิต ลดความขัดแย้งภายในองค์กร นำไปสู่ความมั่นคงขององค์กรในระยะยาว ขณะที่การสร้างจิตสำนึกและพฤติกรรมที่เหมาะสมให้กับคนไทย จะมีส่วนลดค่าใช้จ่ายในการแก้ปัญหาสังคมได้อย่างมากและส่งผลเชิงบวกต่อเศรษฐกิจในภาพรวม เช่น ปัญหาอาชญากรรม ที่แต่ละปีรัฐต้องจัดสรรงบประมาณเพื่อการป้องกันและปราบปรามเป็นจำนวนมาก ในปี 2548 งบประมาณรายจ่ายในแผนงานป้องกันและควบคุมอาชญากรรมมีจำนวนสูงถึง 36,698 ล้านบาท ปัญหาอุบัติเหตุจากรถที่สาเหตุหนึ่งเกิดจากคนไม่เคารพกฎระเบียบสร้างความสูญเสียแก่ชีวิตและทรัพย์สิน ในปี 2547 มูลค่าทรัพย์สินที่เสียหายจากอุบัติเหตุจากรถทางบกสูงถึง 1,990 ล้านบาท เป็นต้น

(2) การใช้ประโยชน์จากทุนทางสังคมในการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าและบริการ และสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจ การพัฒนาให้สถาบันทางสังคมมีบทบาทเป็นทุนทางสังคมจะเกิดประโยชน์อย่างมาก อาทิ ธุรกิจที่เป็นบรรษัทภิบาล มีการบริหารจัดการธุรกิจที่เป็นธรรม โปร่งใส ผู้มีอำนาจบริหารและอำนาจในการตัดสินใจมีความรับผิดชอบต่อหน้าที่และผลของการกระทำของตนต่อผู้มีส่วนได้เสียเป็นเครื่องมือตรวจสอบการทำงานขององค์กรให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ เช่น การดูแลพนักงานของบริษัทให้มีความมั่นคงทั้งในเรื่องสวัสดิการและการพัฒนาตนเอง เป็นการสร้างขวัญและกำลังใจทำให้การทำงานมีประสิทธิภาพ ลดข้อขัดแย้งภายในบริษัท เพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันให้กับธุรกิจ เนื่องจากเกิดรูปแบบกิจการที่ได้มาตรฐานสากล อุตสาหกรรมเพื่อการส่งออกในหลายประเทศได้กำหนดมาตรฐานเรื่องบรรษัทภิบาล เช่น มาตรฐานแรงงาน มาตรฐานเกี่ยวกับความรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อมไว้ชัดเจนในเงื่อนไขการเจรจาการค้าระหว่างประเทศ

(3) การนำวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นมาเสริมสร้างการค้าและการผลิตสินค้าและบริการ โดยผสมผสานไว้ในการผลิตที่สอดคล้องกับความต้องการทั้งในและนอกประเทศ ขณะที่เกิดกระแสความนิยมวัฒนธรรมตะวันออก ทำให้มีการพัฒนาต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่นและระดับชาติเชื่อมโยงสู่สากล อาทิ ภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทยทั้งการนวดและสปาที่ใช้สมุนไพรไทย นอกจากนี้ การใช้คุณลักษณะที่ดีเป็นเอกลักษณ์ไทย เช่น การยิ้มแย้มแจ่มใส ความเอื้ออาทร ความมีน้ำใจไมตรี ซึ่งเป็นหัวใจของการบริการและถือเป็นสมรรถนะ/ค่านิยมร่วมของประเทศ สามารถใช้เชื่อมโยงกับธุรกิจบริการด้านการโรงแรม ท่องเที่ยว ภัตตาคาร สุขภาพ และเป็นปัจจัยสำคัญอย่างหนึ่งในการตัดสินใจของนักท่องเที่ยวต่างชาติที่เข้ามาลงทุนในประเทศไทย รวมทั้งนำมาใช้ในการเจรจาต่อรองทางการค้าในเวทีระหว่างประเทศ

5.2 ทุนทางสังคมกับการพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ในปัจจุบันทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรม ร่อยหรออย่างรวดเร็ว เพราะมีการใช้อย่างฟุ่มเฟือย และถูกทำลายอย่างต่อเนื่อง การอนุรักษ์ ฟื้นฟู ให้คงอยู่ต่อไปต้องอาศัยความร่วมมือจากหลายภาคส่วน การใช้ทุนทางสังคมเพื่อการพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจึงเป็นเรื่องสำคัญที่นำมาพิจารณาได้ดังนี้

(1) วัฒนธรรมประเพณีดั้งเดิมและภูมิปัญญาท้องถิ่นสามารถนำมาใช้ในการอนุรักษ์ ฟื้นฟู ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นการใช้วิธีพื้นบ้านที่สอดคล้องกับสภาพธรรมชาติและวิถีชีวิตในท้องถิ่นมาดูแลรักษาให้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอยู่ในสภาพเดิม

หรือสมบูรณ์ขึ้น เช่น การทำฝายแม้ว สืบชะตาลำน้ำ การเคารพผีปอบา ขณะเดียวกันก็เป็นการอนุรักษ์ภูมิปัญญาดั้งเดิมให้สืบทอดต่อไป และสามารถนำความรู้สมัยใหม่มาผสมผสานเพื่อให้การอนุรักษ์ ฟื้นฟูทำได้ถูกต้องตามหลักวิชาการสมัยใหม่อย่างสอดคล้องกับภูมิปัญญาท้องถิ่นและสภาพธรรมชาติ

(2) การรวมกลุ่มของคนในชุมชนเป็นเครื่องมือสำคัญในการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การดำรงชีวิตของคนในชนบทและธรรมชาติต่างพึ่งพาซึ่งกันและกันมายาวนาน การทำมาหากินของชาวชนบทที่หาของป่า จับสัตว์ เช่น ปลาเป็นอาหารหรือนำมาขายเพื่อความเป็นอยู่รอดเป็นหลัก มีความตระหนักถึงความสำคัญและใช้ประโยชน์จากธรรมชาติอย่างรู้คุณค่า จึงเกิดการรวมตัวกันที่จะร่วมคิด ร่วมดูแลทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในระดับชุมชนให้อยู่ในสภาพอุดมสมบูรณ์เป็นแหล่งอาหาร แหล่งท่องเที่ยวและแหล่งเรียนรู้เชิงธรรมชาติที่สำคัญของประเทศ รวมทั้งรักษาระบบนิเวศนี้ให้สมดุล

(3) สถาบันทางสังคมต่างมีส่วนร่วมในการพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะภาคธุรกิจเอกชนที่มีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การรณรงค์รักษาสิ่งแวดล้อม การปลูกป่า การมีกระบวนการผลิตสินค้าที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม รวมทั้งนำประเด็นผลกระทบของกระบวนการผลิตที่มีต่อสิ่งแวดล้อมมาเป็นเงื่อนไขสำคัญทางการค้า จึงทำให้การรับผิดชอบต่อสังคมเป็นหน้าที่ของธุรกิจเอกชนที่ต้องปฏิบัติอย่างจริงจัง ส่วนสถาบันชุมชนและสถาบันศาสนาก็มีบทบาทเช่นกันในการดูแลและพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ชุมชนหลายแห่งปลูกป่าเพื่อการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์ ขณะที่วัดจำนวนมากมีแหล่งเรียนรู้เชิงธรรมชาติ เช่น การปลูกป่าในพื้นที่ของวัดและใช้เป็นที่ปฏิบัติธรรมสำหรับผู้มีจิตใจใฝ่ธรรมะ

5.3 ทูทางสังคมกับการพัฒนาสังคม

การพัฒนาประเทศแบบทุนนิยมและการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นทั้งภายในและภายนอกประเทศ ส่งผลกระทบต่อสังคมไทย โดยทำให้คุณค่าทางสังคมที่ดั่งามลดน้อยลง เกิดความเสื่อมถอยทางวัฒนธรรม มีการดำรงชีวิตบนพื้นฐานที่ขาดความพอเหมาะพอควร ตลอดจนสถาบันครอบครัวมีแนวโน้มอ่อนแอลง ดังนั้น ทูทางสังคมของไทยทั้งที่เป็นคุณลักษณะของคนไทย เช่น ความมีน้ำใจ ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ระบบความสัมพันธ์ฉันท์เครือญาติ ระบบ คุณค่าที่ดั่งาม วัฒนธรรม รวมทั้งบทบาทของสถาบันทางสังคมต่างๆ เป็นเครื่องมือสำคัญในการแก้ไขปัญหาสังคมที่เกิดขึ้นในสังคมไทย ดังนี้

(1) การใช้คุณค่าที่ดีในสังคมไทยบรรเทาปัญหาสังคม ที่ส่งสมทวีความรุนแรงและซับซ้อนมากขึ้น คนไทยมีพฤติกรรมเปลี่ยนแปลงโดยเฉพาะในกลุ่มเด็กและเยาวชนในการใช้ชีวิตที่มุ่งสู่ความสุขแบบฉาบฉวย มีความว่าเหว่ ขาดที่พึ่งทางใจ ส่งผลให้หันไปใช้ยาเสพติดเป็นทางออก ขณะที่การบริโภคเน้นวัตถุนิยม เลียนแบบวัฒนธรรมต่างชาติ เกิดการใช้จ่ายฟุ่มเฟือย มัวเมาในอบายมุข ทำให้เกิดปัญหาอาชญากรรมและความรุนแรงรูปแบบต่างๆ ส่วนในเรื่องเพศก็นิยมมีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควร นำไปสู่การตั้งครรรภ์ไม่พึงประสงค์ และการเบี่ยงเบนทางเพศที่เสี่ยงต่อการติดเชื้อเอชไอวี ดังนั้น การใช้สัมพันธ์ภาพของคนทุกเพศและวัย โดยเฉพาะในระดับครอบครัวเป็นแนวทางหลักที่จะสามารถเสริมสร้างความอบอุ่น ความเอื้ออาทร ความรักที่มีต่อกันและกันให้เป็นภูมิคุ้มกันที่ดีสำหรับทุกคน ลดความรุนแรงและบรรเทาปัญหาสังคมลงได้

(2) **การเปิดกว้างและยอมรับซึ่งกันและกันมีส่วนในการลดความขัดแย้งในสังคม** การยอมรับความแตกต่างของวัฒนธรรมที่หลากหลายในสังคมไทย ความเห็นอกเห็นใจ ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เป็นหนทางสังคมที่เสริมสร้างให้คนอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติ สามารถประสานประนีประนอมความคิดเห็นที่แตกต่างให้เกิดฉันทานุมัติและนำไปปฏิบัติ ขณะเดียวกัน การกำหนดกติกาของการอยู่ร่วมกันซึ่งเป็นที่ยอมรับมีการยึดถือและปฏิบัติตามยาวนานจนกลายเป็นวัฒนธรรมในชุมชนเป็นการป้องกันความขัดแย้งที่อาจจะเกิดขึ้น เช่น การเสียผีของชาวเขาเผ่าต่างๆ และฮีทสิบสองครองสิบสี่ เป็นต้น

(3) **ทุนทางสังคมเสริมสร้างให้ชุมชนสามารถพัฒนาตนเองให้เข้มแข็งได้** สภาพเศรษฐกิจในปัจจุบันทำให้บางชุมชนต้องพึ่งพาการสนับสนุนจากภายนอกมาก เพราะความสัมพันธ์ของคนในชุมชนเป็นแบบต่างคนต่างอยู่ มีการพึ่งพาอาศัยกันน้อย แต่ในชุมชนที่มีระบบความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน มีความผูกพัน มีลักษณะการทำมาหากินที่สอดคล้องกับสภาพภูมิประเทศและระบบนิเวศน์ สามารถสร้างธุรกิจภายในชุมชนโดยอาศัยทรัพยากรที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์มากที่สุด เกิดการจัดตั้งกลุ่มต่างๆ ภายในชุมชนที่อยู่บนพื้นฐานของความไว้วางใจ และสามารถเชื่อมโยงกับเศรษฐกิจภายนอกชุมชนได้ เกิดความเข้มแข็งและสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์กับชุมชนอื่น มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน

โดยสรุป ทุนทางสังคมมีความเชื่อมโยงกับทุนทางเศรษฐกิจและทรัพยากรธรรมชาติ สามารถเอื้อประโยชน์ต่อกัน โดยการพัฒนาคุณภาพคนทางด้านความรู้และจิตใจ การใช้คุณค่าและเอกลักษณ์ วัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ดั้งเดิมจะช่วยเสริมประสิทธิภาพในการผลิต การค้า และบริการและสร้างความมั่นคงให้กับองค์กรในระยะยาว การใช้วัฒนธรรมประเพณีดั้งเดิมและภูมิปัญญาท้องถิ่น การรวมกลุ่มของคนในชุมชนโดยตระหนักถึงความสำคัญและใช้ประโยชน์จากธรรมชาติอย่างรู้คุณค่า รวมทั้งสถาบันทางสังคมต่างมีส่วนร่วมในการพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะภาคธุรกิจเอกชนที่มีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมต่างๆ เป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยอนุรักษ์ ฟื้นฟู ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้คงอยู่อย่างยั่งยืน และที่สำคัญทุนทางสังคมที่มีอยู่ในสังคมไทย คุณค่าที่ดี การเปิดกว้างและยอมรับซึ่งกันและกันเป็นปัจจัยที่ทำให้สังคมไทยดำรงอยู่ บรรเทาหรือจัดปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในสังคม รวมทั้งสังคมไทยจะสามารถพัฒนาให้เข้มแข็งได้ด้วยพลังของทุนทางสังคม

อย่างไรก็ตาม ทุนทางสังคมที่สามารถนำมาใช้พัฒนาทุนทางเศรษฐกิจและทุนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้อย่างเชื่อมโยงและสมดุลเป็นเรื่องของ **วัฒนธรรมไทย** ที่สืบทอดมายาวนานโดยนำมาสอดแทรก/ผสมผสานอยู่ในการผลิตสินค้าและบริการที่มีแนวโน้มการส่งออกสูงขึ้นไปสู่ตลาดโลก รวมทั้งการใช้คุณลักษณะของคนไทยที่เอื้อต่อธุรกิจ การบริการ อาทิ **การเป็นคนยิ้มแย้มแจ่มใส มีน้ำใจไมตรี** ส่งผลดีต่อการขยายตัวในสาขานี้ ขณะที่ วัฒนธรรมดั้งเดิมเป็นปัจจัยสำคัญของการอนุรักษ์ ฟื้นฟู ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในระดับชุมชนให้คงอยู่ ดังนั้น วัฒนธรรมไทยจึงเป็นประเด็นหลักที่ใช้เป็นฐานเชื่อมโยงทุนทั้งสามเข้าด้วยกัน ทำให้สังคมไทยมีความเข้มแข็ง มีทุนทางสังคมหนุนเสริมให้คนไทยมีความสุข ท่ามกลางสภาพเศรษฐกิจที่มั่นคง และอุดมสมบูรณ์ด้วยทรัพยากรธรรมชาติในชุมชนที่มีสิ่งแวดล้อมที่ดี

ดังนั้น จึงสรุปประเด็นสำคัญๆ ที่สามารถนำไปสู่การกำหนดยุทธศาสตร์ที่เหมาะสม ดังนี้

(1) **ประเด็นในเชิงโอกาส** การที่กระแสความนิยมวัฒนธรรมตะวันออกเพิ่มขึ้นเป็นโอกาส ที่จะนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาต่อยอดกับเทคโนโลยีสมัยใหม่ ผสมผสานกับคุณลักษณะของคนไทย

และวัฒนธรรมไทยที่เป็นจุดแข็งและนำมาพัฒนาเศรษฐกิจ การค้า การผลิตและบริการในเวทีโลกเพิ่มขึ้น สามารถกำหนดเป็นยุทธศาสตร์เชิงรุกที่เชื่อมโยงระหว่างทุนทางสังคมและทุนทางเศรษฐกิจได้

(2) **ประเด็นที่เป็นภัยคุกคาม** การลดภัยคุกคามจากโครงสร้างและพฤติกรรมของคนเปลี่ยนแปลงไปและบรรเทาจุดอ่อนในเรื่องการขาดจิตสำนึกสาธารณะ การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ต้องมุ่งเน้นการพัฒนาคนให้มีคุณภาพสูงขึ้น ทั้งทางด้านกาย ปัญญา และโดยเฉพาะด้านจิตใจที่จะต้องปรับพฤติกรรม เจตคติของคนในสังคม รวมทั้งพัฒนาคนรุ่นใหม่ให้มีจิตใจดี มีคุณธรรม เสริมสร้างทุนทางสังคมของไทยในอนาคต

(3) **ประเด็นจุดแข็งที่ยังไม่ได้ใช้ประโยชน์อย่างเหมาะสม** การที่วัฒนธรรมไทยมีความหลากหลาย ประกอบกับมีปราชญ์ ผู้รู้หลายด้านกระจายอยู่ในชุมชนต่างๆทั่วประเทศ มีการถ่ายทอดความรู้จากผู้สูงอายุไปสู่คนรุ่นต่อไป รวมทั้งการที่ธุรกิจเอกชนมีบทบาทในการรับผิดชอบต่อสังคมมากขึ้นเป็นจุดแข็งที่สามารถนำมากำหนดยุทธศาสตร์การฟื้นฟูวัฒนธรรมเพื่อให้มีการสืบสานไปสู่คนรุ่นใหม่ และเป็นการลดภัยคุกคามที่เกิดจากผลกระทบของโลกาภิวัตน์ที่มีต่อพฤติกรรม วัฒนธรรม และศีลธรรมของคนในสังคมไทย รวมทั้งใช้วัฒนธรรมพื้นถิ่นเป็นเครื่องมือในการอนุรักษ์รักษาทรัพยากรธรรมชาติที่เสื่อมโทรม

(4) **ประเด็นจุดอ่อนที่พึงระวังและเตรียมแก้ไข** การแก้ไขจุดอ่อนของการที่สถาบันทางสังคมยังไม่เข้มแข็ง การจัดการองค์ความรู้ที่มีอยู่ในชุมชนมีน้อย ไม่เป็นระบบ ส่งผลให้วัฒนธรรมบางส่วนเลือนหาย คุณค่าที่ฝังงมในสังคมเสื่อมถอยลง โดยกำหนดเป็นยุทธศาสตร์การพัฒนาสถาบันทางสังคมให้เข้มแข็ง เสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ดีของคนในสังคม สามารถดูแลสมาชิกในสังคมให้อยู่ได้เป็นปกติสุข ควบคู่กับการนำเทคโนโลยีสมัยใหม่มาใช้ในการจัดการความรู้ เป็นการรักษาภูมิปัญญาท้องถิ่นให้คงอยู่ และนำไปใช้ประยุกต์ใช้ในการผลิตสินค้าและบริการเพื่อการเพิ่มมูลค่าและการส่งออก

6 **หลักการสำคัญและกรอบแนวคิดในการเสริมสร้างทุนทางสังคม**

จากการประเมินสถานภาพของทุนทางสังคมและแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงในอนาคตที่มีผลต่อการเพิ่มขึ้นหรือลดลงของทุนทางสังคมของประเทศ สามารถสรุปเป็นหลักการและกรอบแนวคิดในการเสริมสร้างทุนทางสังคมในแต่ละระดับตั้งแต่ปัจเจกในระดับครัวเรือน จนถึงระดับชาติ ดังนี้

6.1 หลักการสำคัญของทุนทางสังคม ที่พึงตระหนักในการเสริมสร้างทุนทางสังคม ได้แก่

(1) **ความเชื่อมโยง** ทุนทางสังคมจะเป็นปัจจัยหลักในการพัฒนาขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ การแก้ปัญหาความยากจน การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การพัฒนาสังคมโดยรวมและการบริหารจัดการที่ดี

(2) **ความหลากหลายและยืดหยุ่น** มีการพัฒนาและใช้ประโยชน์ทุนทางสังคมให้เป็นไปตามสภาพโครงสร้างเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ฐานทรัพยากรที่มีอยู่ในแต่ละพื้นที่และสถานการณ์การเปลี่ยนแปลง

(3) **การพัฒนาอย่างสมดุลและครบวงจร** ทั้งการกระตุ้นให้เกิดกระบวนการรวมตัว ร่วมคิด ร่วมทำ เสริมสร้างความเข้มแข็ง รักษา พื้นฟูและต่อยอดทุนทางสังคมที่มีอยู่แล้วด้วยวิธีการต่างๆ สร้างและพัฒนาทุนทางสังคมใหม่ๆ ขึ้นมาอย่างต่อเนื่อง และเสริมสร้างภูมิคุ้มกันมิให้มีการทำลายทุนทางสังคม รวมทั้งสร้างความสมดุลในการใช้และพัฒนาให้เพิ่มพูนทั้งมูลค่าและคุณค่าของทุนทางสังคม

(4) **การสร้างการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนอย่างจริงจัง** โดยการสร้างจิตสำนึกร่วมและคุณค่าร่วมบนพื้นฐานความรับผิดชอบต่อสังคมในการพัฒนาทุนทางสังคมให้เกิดขึ้นในทุกภาคี ทุกระดับทั่วประเทศ มีการกำหนดบทบาทภารกิจของแต่ละภาคีให้ชัดเจน และเน้นการเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ดี เป็นเครือข่ายอย่างต่อเนื่องระหว่างภาคีการพัฒนา

6.2 กรอบแนวคิดในการเสริมสร้างทุนทางสังคม แนวทางหลักในการเพิ่มทุนทางสังคมที่ต้องพิจารณาบทบาทของทุกภาคส่วนทั้งในระดับครอบครัว ชุมชน และประเทศ ดังนี้

(1) **ครอบครัว** ครอบครัวมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาองค์ประกอบของทุนทางสังคมให้เข้มแข็งและเพิ่มพูนให้มากขึ้น โดย

➤ **การพัฒนาศักยภาพสมาชิกในครอบครัว** อย่างเป็นองค์รวม ครอบครัวเป็นหน่วยแรกในสังคมที่ทำหน้าที่พัฒนาสมาชิกให้มีความพร้อมทั้งทางร่างกายและจิตใจและสติปัญญา ก่อนเข้าสู่วัยเรียน เป็นการอบรมสั่งสอนให้เด็กรู้จักการปฏิบัติตามกฎระเบียบของสังคม มีวินัย ซื่อสัตย์ ฯลฯ รักษาวัฒนธรรมที่ดีงาม เช่น การเคารพผู้อาวุโส การกตัญญูกตเวทีกตเวที และสร้างสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อพัฒนาการของเด็กตามวัยในด้านการเติบโตของร่างกาย สติปัญญา และอารมณ์ หากในครอบครัวมีผู้สูงอายุอยู่ด้วยจะหล่อหลอมให้เด็กมีความมั่นคงทางอารมณ์ เพราะผู้สูงอายุจะสอดแทรกเรื่องคุณธรรมและจริยธรรมที่จะขัดเกลาพฤติกรรมเชิงลบให้ลดลง เช่น เกิดความเมตตา สุภาพ อ่อนโยน รู้จักให้อภัย นอกจากนี้ ครอบครัวยังเป็นแหล่งความรู้ด้านภูมิปัญญาที่คนรุ่นหนึ่งสามารถถ่ายทอดความรู้ที่มีอยู่ในตนเองไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่งที่เป็นลูกหลานเพื่อสืบทอดและรักษาความรู้นั้นให้คงอยู่ต่อไป

➤ **การมีส่วนร่วมในการทะนุบำรุงศาสนาให้ยั่งยืน** ครอบครัวที่อบอุ่นและมีสมาชิกต่างวัยอาศัยร่วมกันมีแนวโน้มที่จะทำให้เด็กสนใจใฝ่รู้เรื่องหลักคำสอนและศีลธรรม ผู้อาวุโสมักใช้โอกาสและวาระสำคัญทางศาสนาเป็นช่องทางชักจูง สร้างความเข้าใจให้กับเด็กได้เข้าถึงศาสนา ก่อให้เกิดการปฏิบัติตามหลักคำสอน เช่น การสวดมนต์ การถือศีล เป็นต้น สร้างพื้นฐานทางจิตใจที่ดีงาม เป็นการสืบสานให้ศาสนาดำรงอยู่อย่างต่อเนื่อง

(2) **ชุมชน** ชุมชนที่มุ่งทำประโยชน์ให้กับบรรดาสมาชิก เกิดความเอื้ออาทร มีการเชื่อมโยงการเรียนรู้ระหว่างคนในชุมชน เพิ่มพูนทุนทางสังคมให้มีคุณภาพและนำไปสู่พลังร่วมสามารถจัดการกับปัญหาต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี โดยชุมชนสามารถเข้ามามีบทบาทในการพัฒนาทุนทางสังคมได้ ดังนี้

➤ **การสร้างความมั่นคงในชีวิตให้กับคนในชุมชน** โดยเฉพาะผู้ด้อยโอกาสหรือผู้ที่ประสบปัญหาต่างๆ การอยู่ร่วมในชุมชนเดียวกันจะรู้ถึงปัญหาและข้อเท็จจริงสามารถเข้าถึงคนที่ต้องการความช่วยเหลืออย่างแท้จริง การเข้ามามีบทบาทในการดูแล และจัดระบบการดูแลคนในชุมชน เช่น การดูแลผู้สูงอายุ การส่งเสริมการออม จะช่วยให้คนในชุมชนสามารถดูแลตนเองในระยะยาว

❖ **สร้างชุมชนให้เป็นแหล่งเรียนรู้** การใช้ทุนทางสังคมที่มีอยู่ในชุมชน เช่น ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้รู้หรือผู้สูงอายุในการถ่ายทอดความรู้ ภูมิปัญญา ให้กับคนในชุมชน โดยเฉพาะ เด็กและเยาวชน รักษาองค์ความรู้ที่มีอยู่ในชุมชนไม่ให้สูญหายและสร้างสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชน และระหว่างคนต่างวัยให้แน่นแฟ้น ยิ่งขึ้น

❖ **การมีส่วนร่วมในการตรวจสอบความโปร่งใสในการดำเนินงานของสถาบันในชุมชน** การกระจายอำนาจลงสู่ท้องถิ่น ทั้งในแง่ทรัพยากรและการบริหารจัดการมีผลกระทบต่อการพัฒนา ชุมชนจึงต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการตรวจสอบสถาบันต่างๆในท้องถิ่นมากขึ้น เพื่อเสริมสร้างให้สถาบันต่างๆในชุมชนดำเนินการอย่างมีประสิทธิภาพ

(3) **ระดับประเทศ** มีบทบาทหลักในการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ในทุกมิติทั้งระบบ ในระดับชาติและนานาชาติโดย

❖ **การพัฒนาคนให้มีศักยภาพพร้อมเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศ** เป็นการมุ่งเสริมสร้างสุขภาพ เลิกพฤติกรรมสุ่มเสี่ยงและส่งเสริมการดูแลสุขภาพ สร้างนิสัยรักการอ่าน ใฝ่รู้ สนใจศึกษาค้นคว้าความรู้ต่างๆ มีจิตสำนึกสาธารณะ ชานินิยม เสียสละเพื่อส่วนรวม ส่งเสริมให้คนดีมีบทบาทเพิ่มขึ้นในการพัฒนาประเทศ ทำให้การเพิ่มผลิตภาพโดยรวมสูงขึ้น ส่งผลให้การพัฒนาเศรษฐกิจสามารถแข่งขันได้อย่างต่อเนื่อง

❖ **สร้างความเข้มแข็งให้สถาบันทางสังคมเป็นทุนทางสังคม** สามารถดำเนินกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม เสริมสร้างการอยู่ร่วมกันอย่างสมานฉันท์ในสังคม ส่งเสริมการรวมกลุ่มเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

❖ **การอนุรักษ์ ฟื้นฟูวัฒนธรรมและการรักษาองค์ความรู้ให้คงอยู่** เป็นการรักษาเอกลักษณ์ไทยให้อยู่คู่ประเทศ สร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมให้เยาวชน พัฒนาและร่วมเรียนรู้ทางวัฒนธรรม ส่งเสริมการอยู่ร่วมกันของคนต่างวัย เกิดการถ่ายทอดความรู้ พัฒนาและต่อยอดรักษาภูมิปัญญาไทย นำไปสู่การรักษาความเป็นไทย และการใช้ประโยชน์ในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ ตลอดจนการพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศโดยใช้วัฒนธรรมและทุนทางสังคมเป็นเครื่องมือสำคัญ

ยุทธศาสตร์การเสริมสร้างทุนทางสังคมเพื่อการพัฒนาประเทศ

เพื่อให้เกิดความสมดุลของการพัฒนาระหว่างภาคการผลิต ภาคบริการ สิ่งแวดล้อมและภาคสังคม การพัฒนาประเทศในระยะต่อไปจำเป็นต้องใช้ทุนทางสังคมเป็นปัจจัยสำคัญที่เชื่อมโยงกับทุนทุกประเภททั้งทุนทางเศรษฐกิจและทุนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างบูรณาการ เพื่อนำไปสู่เป้าประสงค์หลักของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 การขับเคลื่อนทุนทางสังคมจึงกำหนดเป้าประสงค์และยุทธศาสตร์ การเสริมสร้างทุนทางสังคม ดังนี้

7.1 เป้าประสงค์ มุ่งสู่สังคมใสสะอาดที่คนมีความสุข อยู่บนฐานของการเสริมสร้างคุณค่าของสังคมไทย และการสร้างภูมิคุ้มกันให้คนรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงและพร้อมก้าวสู่สากล

7.2 ยุทธศาสตร์การเสริมสร้างทุนทางสังคมเพื่อการพัฒนาประเทศ

จากการประเมินสถานภาพปัจจุบันและแนวโน้มในอนาคตของทุนทางสังคม และการวิเคราะห์เชื่อมโยงทุนทางสังคมกับทุนทางเศรษฐกิจและทุนทรัพยากรธรรมชาติขององค์ประกอบทั้ง 4 ด้านที่ยึดโยงผ่านระบบความสัมพันธ์ที่สะสมมาจากอดีต เป็นทั้งปัจจัยบวกและปัจจัยลบต่อการเพิ่มพูนทุนทางสังคมและการใช้ประโยชน์เพื่อนำไปสู่เป้าประสงค์หลักของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 ที่มุ่งสร้างความสมดุลในกระบวนการพัฒนาเพื่อให้ สังคมใสสะอาด คนมีความสุข และการพัฒนาประเทศยั่งยืน จึงมีข้อเสนอยุทธศาสตร์ ดังต่อไปนี้

(1) การเพิ่มคุณภาพและศักยภาพคน ให้มีส่วนเพิ่มพูนทุนทางสังคม โดยให้ความสำคัญกับการพัฒนาคนในทุกมิติ ทั้งด้านจิตใจ สติปัญญา และสุขภาพอนามัย

(1.1) การพัฒนาจิตใจ คุณธรรม จริยธรรม ให้คนไทย โดยเฉพาะเด็กและเยาวชนมีพื้นฐานจิตใจที่ดีงาม เป็นคนดีและทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม

1) เสริมสร้างปฏิสัมพันธ์ของคนในครอบครัว เป็นการกล่อมเกลาจิตใจเด็กและเยาวชน ให้มีวินัย ซื่อสัตย์ มีคุณธรรม กตัญญู เอื้ออาทร และมีความรับผิดชอบต่องานครอบครัว ชุมชน และสังคม

2) บ่มเพาะเด็กและเยาวชนให้มีพฤติกรรมที่ดีงาม มีคุณธรรม จริยธรรม โดยเน้นการเรียนรู้จาก การปฏิบัติจริง ตั้งแต่ครอบครัว ชุมชน สถาบันการศึกษา และสถาบันทางศาสนา

3) ส่งเสริมการสร้างคนดีด้านคุณธรรม จริยธรรมในทุกๆ ระดับ ตั้งแต่ครอบครัว ชุมชน และสังคม และเชิดชูผู้ที่เป็นแบบอย่างที่ดี

4) สร้างภูมิคุ้มกันผ่านกระบวนการเรียนรู้ที่มุ่งสร้างความตระหนักถึงคุณค่าแห่งตนและจิตสำนึกในการดำรงชีวิตบนพื้นฐานของศีลธรรมอันดีงามและความพอเหมาะพอควร รู้จักประหยัด อดออม ซื่อตรง มีวินัยในการใช้จ่าย และนิยมไทย

5) สร้างทัศนคติที่ดีในการทำประโยชน์เพื่อส่วนรวมและสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาประเทศ โดยกระตุ้นให้คนทุกวัยมีส่วนร่วมในกิจกรรมเพื่อส่วนรวมในทุกๆ ระดับ เป็นการสร้างการเรียนรู้ของการทำงานร่วมกัน รู้จักการประสานประโยชน์ เป็นพลังนำไปสู่การแก้ปัญหาและการพัฒนาในด้านต่างๆ

(1.2) การเฝ้าหาความรู้อย่างต่อเนื่อง สามารถรู้เท่าทันและปรับตัวสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลง

1) มุ่งพัฒนาคนให้มีความรู้คู่คุณธรรม โดยส่งเสริมการเรียนรู้ในระบบโรงเรียนที่พัฒนาเด็กให้มีทักษะพื้นฐาน มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ รวมทั้งสอดแทรกภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ในหลักสูตร

2) เพิ่มทักษะความรู้ความสามารถทั้งระดับพื้นฐานและระดับวิชาชีพเฉพาะ รวมทั้งสร้างองค์ความรู้ให้กับคนจนทั้งภูมิปัญญาท้องถิ่นและวิทยาการสมัยใหม่ เพื่อสร้าง

ความมั่นคงในการประกอบอาชีพและการมีงานทำสอดคล้องกับศักยภาพตามช่วงวัยและความต้องการของประเทศ ส่งผลดีต่อการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน

3) สร้างโอกาสและกระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิตทุกช่วงวัยที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตในแต่ละท้องถิ่น และมุ่งสร้างเสริมความรู้ทั้งด้านวิชาการและด้านคุณธรรม จริยธรรมเป็นนโยบายสาธารณะของประเทศ

(1.3) การพัฒนาและเสริมสร้างสุขภาพ ให้แข็งแรง พร้อมทั้งจะทำประโยชน์ เพื่อส่วนรวม

1) ส่งเสริมการพัฒนาคนให้มีพัฒนาการด้านสุขภาพที่เหมาะสมตามช่วงวัย ตั้งแต่การเตรียมความพร้อมของกลุ่มสมรส เด็กแรกเกิดจนถึงวัยสูงอายุ ทั้งด้านร่างกาย จิตใจ และอารมณ์

2) ส่งเสริมให้คนไทยลด ละ เลิก พฤติกรรมเสี่ยงทางสุขภาพ อดบุหรี่ ควบคุมการดูแลสุขภาพ รู้จักการป้องกันโรคเบื้องต้น มีพฤติกรรมการบริโภคที่เหมาะสม มีการออกกำลังกาย เล่นกีฬา ใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ และใช้ภูมิปัญญาไทย วัฒนธรรมไทย สมุนไพรไทยควบคู่กับการแพทย์แผนปัจจุบัน

(2) การส่งเสริมบทบาทของสถาบันหลักในการเสริมสร้างคุณค่าทางสังคม นำไปสู่ความเข้มแข็งของสังคมไทย

1) เสริมสร้างความเข้มแข็งสถาบันทางสังคม โดยเฉพาะสถาบันครอบครัว ชุมชน สถาบันศาสนา และธุรกิจเอกชน ให้เป็นหลักในการเพิ่มทุนทางสังคม โดยการพัฒนาความรู้ และศักยภาพของครอบครัวในการดูแลสมาชิกให้ประพฤติตนในทางที่ดีงาม และการรวมกลุ่มชุมชนและธุรกิจเอกชนทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม เกิดสัมพันธภาพที่ดีและเป็นพลังร่วม รวมทั้งการจัดการความรู้ของทุกศาสนาอย่างเป็นระบบและเผยแพร่ให้สอดคล้องกับความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย

2) เพิ่มและเชื่อมโยงบทบาทสถาบันครอบครัว สถาบันศาสนา สถาบันการศึกษา ชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและสถาบันอื่นๆ ในการพัฒนาทุกมิติ ทั้งในการพัฒนาจิตใจ การอยู่ร่วมกันของคนต่างวัย การคุ้มครองทางสังคม การเสริมสร้างคุณธรรม ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน การแก้ไขปัญหาความยากจน และการดูแลทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

3) ส่งเสริมธุรกิจเอกชนให้กระจายการลงทุนสู่ท้องถิ่น โดยเฉพาะธุรกิจที่มีกระบวนการผลิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม เป็นการสร้างงาน สร้างรายได้แก่ประชาชนและท้องถิ่น ลดการย้ายถิ่น รวมทั้งเสริมสร้างความเข้มแข็งของสถาบันครอบครัวและชุมชน

4) น้อมนำหลักการ รู้ รัก สามัคคี และปลูกฝังความรักชาติ มาใช้ในการดำเนินชีวิตและสร้างการมีส่วนร่วมที่นำไปสู่ความสามัคคี การลดความขัดแย้งภายในชาติอย่างสันติวิธี โดยยอมรับความคิดและวัฒนธรรมที่แตกต่างและเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างภาคีการพัฒนาในทุกระดับ

(3) การอนุรักษ์ ฟื้นฟู และเสริมสร้างวัฒนธรรมที่ดั้งเดิมของไทยให้คงอยู่และสืบสานสู่คนรุ่นต่อไป รวมทั้งเป็นภูมิคุ้มกันเพื่อลดผลกระทบจากโลกาภิวัตน์

1) ส่งเสริมให้ปราชญ์และผู้รู้ถ่ายทอดความรู้/ภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่คนรุ่นใหม่ โดยผ่านศูนย์การเรียนรู้และการจัดการความรู้ในชุมชน เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างสม่ำเสมอ และเชื่อมโยงกับการเรียนการสอนในสถาบันการศึกษา

2) สืบสานวัฒนธรรม วิถีชีวิตที่ดั้งเดิม โดยการสร้างบรรยากาศให้ผู้สูงอายุมีบทบาทในการถ่ายทอดวัฒนธรรม วิถีชีวิตที่ดั้งเดิมให้แก่เด็กและเยาวชน นำความรู้ประสบการณ์มาทำประโยชน์เพื่อสังคมอย่างต่อเนื่อง ขณะเดียวกัน ส่งเสริมให้เด็กและเยาวชน รวมทั้งเด็กที่มีแววจริยะด้านศิลปวัฒนธรรมสืบสานจารีตประเพณี

3) อนุรักษ์ ฟื้นฟู และพัฒนาแหล่งวัฒนธรรมต่างๆ โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นหลักและนำเทคโนโลยีสมัยใหม่มาปรับใช้ รวมทั้งสอดแทรกคุณธรรม จริยธรรมไว้ในศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน

4) ส่งเสริมให้หน่วยงานของรัฐ เอกชน ประชาชน สื่อมวลชน และสถาบันการศึกษา ร่วมกันรักษา ฝึกระวัง ฟื้นฟูและเผยแพร่คุณค่าทางวัฒนธรรมและเอกลักษณ์ความเป็นไทยที่เป็นมรดกและคุณค่าของท้องถิ่นและของชาติอย่างเป็นระบบ รวมทั้งใช้ประโยชน์จากวัฒนธรรมที่ดั้งเดิมในการเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจ สร้างภูมิคุ้มกันให้สังคมไทย และดูแลทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

(4) การพัฒนาต่อยอดองค์ความรู้และภูมิปัญญา ให้เกิดความรู้ใหม่และนำไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมอย่างเหมาะสม โดย

1) จัดการความรู้ในชุมชนให้เป็นระบบโดยชุมชนเป็นเจ้าของ มีการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ ที่คำนึงถึงความสอดคล้องกับวิถีชีวิตและศักยภาพของท้องถิ่น

2) ถ่ายทอด พัฒนา ต่อยอดภูมิปัญญา และผสมผสานภูมิปัญญา กับเทคโนโลยี เกิดความรู้ใหม่นำไปใช้ในการดำรงชีวิต พัฒนาศักยภาพชุมชน และสร้างสรรค์มูลค่าทางเศรษฐกิจ เช่น สินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ วัฒนธรรมด้านอาหาร การนวดแผนไทย และสมุนไพร เป็นต้น

3) สนับสนุนการวิจัยพื้นบ้านเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมและสอดคล้อง กับความรู้ที่หลากหลายของแต่ละพื้นที่ โดยมีนักวิจัยท้องถิ่นเข้าร่วม และนำผลงานวิจัยไปสู่การพัฒนาชุมชนหรือท้องถิ่น

4) ผลักดันให้มีการจดลิขสิทธิ์ที่เกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาหากมีการนำไปใช้ในเชิงพาณิชย์ทั้งในและนอกประเทศ

(5) สร้างสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการเพิ่มทุนทางสังคม

1) ส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ การปฏิบัติตามแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง สามารถพึ่งตนเองได้ในครัวเรือน รวมกลุ่มกันในชุมชนมุ่งสร้างความมั่นคงด้าน

รายได้และทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม ส่งเสริมการกระจายรายได้ รักษาเสถียรภาพทางเศรษฐกิจ สร้างภูมิคุ้มกันให้พร้อมรับการเปลี่ยนแปลงในระดับประเทศ

2) เสริมสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่ส่งเสริมให้บุคลากรมีวินัย รับผิดชอบ ซื่อสัตย์สุจริต สามารถทำงานร่วมกันได้โดยมุ่งประโยชน์ขององค์กรเป็นหลัก ลดค่าใช้จ่ายและเพิ่มรายได้ขององค์กร

3) เสริมสร้างสุขภาพของประชาชน โดยให้ชุมชนมีบทบาทหลักในการส่งเสริมพฤติกรรมสุขภาพที่ดีทั้งกายและใจในทุกกลุ่มอายุ และสภาพแวดล้อมในด้านที่อยู่อาศัย ความปลอดภัย คุณภาพชีวิต วัฒนธรรม และธรรมาภิบาล

4) สร้างมาตรการจูงใจที่เปิดโอกาสให้คน/ธุรกิจเอกชนสามารถมีส่วนร่วมในการทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม เช่น การลดหย่อนภาษี การประกาศเกียรติคุณ การให้รางวัลที่เป็นการเชิดชูคุณความดี เป็นต้น

5) พัฒนาคุณภาพ มาตรฐาน บริการและผลิตภัณฑ์สุขภาพที่ต่อยอดจากภูมิปัญญาไทย และปรับปรุงกฎ ระเบียบที่เป็นอุปสรรคต่อการส่งเสริมธุรกิจบริการส่งเสริมสุขภาพ

7.3 บทบาทภาคีการพัฒนา

การเสริมสร้างและต่อยอดทุนทางสังคมเป็นบทบาทของทุกภาคส่วนที่ต้องร่วมกันพัฒนาอย่างมีบูรณาการ โดย

(1) **ประชาชน** เป็นแกนนำในการขับเคลื่อนการพัฒนาและเพิ่มทุนทางสังคมให้สอดคล้องกับ โอกาส ศักยภาพ และความพร้อมของแต่ละพื้นที่ เป็นการสร้างรากฐานที่แข็งแกร่งของชุมชน ท้องถิ่นและประเทศ โดย

1) เลี้ยงดู อบรมและดูแลสมาชิกในครอบครัวให้รู้จักบทบาทและหน้าที่ของตนเอง รวมทั้งการเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม

2) มีบทบาทหลักในเวทีชุมชน ให้เกิดการช่วยเหลือพึ่งพาซึ่งกันและกัน การจัดสวัสดิการสังคมภายในชุมชน รวมถึงการช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาส และดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

3) มีส่วนร่วมของบ้าน สถาบันศาสนา โรงเรียน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ให้มีบทบาทหลักในการพัฒนาคนและชุมชน

4) สืบค้น รวบรวม จัดเก็บและถ่ายทอดความรู้ ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมพื้นบ้านให้เป็นระบบ สามารถนำมาใช้ประโยชน์ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

(2) รัฐ ทำหน้าที่เชื่อมโยงการพัฒนาทุนทางสังคม ทุนเศรษฐกิจ และทุนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ให้เกื้อหนุนการพัฒนาประเทศ โดย

1) ปรับระบบ วิธีคิดและวิธีการทำงาน/กระบวนการ โดยบูรณาการการทำงานทั้งแนวตั้งและแนบราบ และเสริมสร้างการบริหารจัดการที่ดี เสริมสร้างศักยภาพของกำลังคนในภาครัฐทุกระดับ ตั้งแต่ส่วนกลาง ภูมิภาค และท้องถิ่น มีบทบาทหลักในการอำนวยความสะดวกมากกว่าการปฏิบัติเอง

2) เชื่อมโยงการทำงานร่วมกันระหว่างภาคราชการ ส่วนกลาง ภูมิภาค ท้องถิ่น ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม รวมทั้งถ่ายทอดโอนภารกิจ การตัดสินใจ และทรัพยากรจากส่วนกลางลงสู่ภูมิภาคและท้องถิ่น ตลอดจนเชื่อมโยงแผนชุมชนและแผนท้องถิ่นกับยุทธศาสตร์จังหวัด

(3) ธุรกิจเอกชน มีบทบาทหลักในการขับเคลื่อนกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่มีความรับผิดชอบต่อสังคม โดย

1) จัดทำบรรษัทภิบาลในองค์กร มีการแข่งขันที่เป็นธรรม ยึดมั่นในความรับผิดชอบต่อลูกค้า ผู้รับบริการ และผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย คำนึงถึงการประกอบกิจการที่เป็นมิตรต่อทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และสังคม รวมทั้งผลิตสินค้าที่มีคุณภาพ สร้างตราสัญลักษณ์สินค้าที่บ่งบอกเอกลักษณ์ความเป็นไทย

2) สนับสนุนการนำภูมิปัญญาไทยมาใช้ในการสร้างสรรค์มูลค่าทางเศรษฐกิจ และสอดแทรกวัฒนธรรมไทยไว้ในสินค้าและบริการโดยไม่ทำลายคุณค่าทางวัฒนธรรม

3) ร่วมจัดกิจกรรมสร้างสรรค์ เป็นประโยชน์ในการพัฒนาสังคม ศิลปวัฒนธรรมและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

4) เสริมสร้างอาชีพและการจ้างงานในท้องถิ่นและพื้นที่ห่างไกล เพื่อลดการเคลื่อนย้ายแรงงานสู่เมืองหลวงและเมืองใหญ่

(4) สื่อ มีบทบาทในการสร้างสรรค์สังคม ด้วยการสร้างกระแสเชิงบวก ความตระหนัก และเผยแพร่ความรู้ความเข้าใจแก่สังคม โดย

1) ปลูกจิตสำนึกด้านคุณธรรม และจริยธรรม สร้างค่านิยม พฤติกรรมการดำรงชีวิตบนพื้นฐานวัฒนธรรมที่ดีงามของสังคมไทยแก่เด็กและเยาวชนและสังคมไทย โดยผลิตสื่ออย่างสร้างสรรค์

2) เป็นแกนในการรับฟังความคิดเห็นและการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชน ตลอดจนสร้างความเข้าใจและความตระหนักถึงสิทธิอันพึงมีพึงได้ของประชาชน

3) มีจิตสำนึกและความรับผิดชอบต่อในการนำเสนอข่าวสาร ข้อมูล รวมทั้งเป็นแบบอย่างที่ดีต่อสังคม

4) จัดสรรพื้นที่ของสื่อทุกประเภทในการรณรงค์ประโยชน์ของทุนทางสังคม และการเชิดชูบุคคลที่เป็นแบบอย่างที่ดี อย่างต่อเนื่อง

(5) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

- 1) จัดสรรทรัพยากรในการลงทุนด้านเศรษฐกิจ สังคม และ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและเชื่อมโยงกัน
- 2) สนับสนุนกระบวนการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมระหว่างภาคีการพัฒนาในท้องถิ่นอย่างครบวงจร ตั้งแต่ขั้นการวางแผนการดำเนินงาน การติดตาม ตรวจสอบและประเมินผลการดำเนินงาน
- 3) พัฒนาศักยภาพและทัศนคติของผู้บริหารและบุคลากรขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการพัฒนาโดยยึดประชาชนเป็นศูนย์กลาง

(6) สถาบันการศึกษา/นักวิชาการ

- 1) ทำการวิจัยร่วมกับชุมชนโดยชุมชนเป็นนักวิจัยหลัก และการถอดรหัส ความรู้ที่อยู่ในตัวภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือภูมิปัญญาไทยให้เป็นความรู้ที่เปิดเผย รวมทั้งเป็นแหล่งข้อมูล ของชุมชนและที่ปรึกษาทางวิชาการ
 - 2) สร้างศักยภาพชุมชนให้สามารถจัดการความรู้ในชุมชนของตนเอง และสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้ชุมชน เพื่อการพัฒนาท้องถิ่นและสร้างภูมิคุ้มกันให้กับชุมชน
 - 3) ต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่นด้วยเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่ชุมชนสามารถ นำไปสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจ เกิดรายได้แก่ชุมชน
-
-
-